

**Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών.
Επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, αδυναμίες στη συστηματοποίηση κριτηρίων
προστασίας και προβλήματα εφαρμογής.**

*Αμαλία Κουδούνη, Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος ΕΜΠ,
πρώην Δ/ντρια της Δ/νσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΚΑ*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο των αρχών του άρθρου 24 του Συντάγματος του 1975, δημιουργήθηκαν οι σύγχρονες νομοθετικές διατάξεις για την άσκηση της προστασίας των παραδοσιακών οικισμών. Δύο Υπουργεία (ΥΠΕΚΑ και ΥΠΠΟΑ) ασκούν τις αρμοδιότητες προστασίας χωρίς μέχρι σήμερα να έχουν συστηματοποιήσει σημαντικά θέματα (όπως τα κριτήρια για το βαθμό προστασίας, την πολεοδομική και αρχιτεκτονική συγκρότηση, το σχεδιασμό κ.α.) για την ολοκληρωμένη χάραξη και αποτελεσματική άσκηση της πολιτικής προστασίας. Κατά περίπτωση θεσπίζονται συγκρουόμενες ή επικαλυπτόμενες διατάξεις που ταλαιπωρούν στην εφαρμογή τους τον πολίτη και περιορίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών με ανάδειξη της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Προβλήματα εφαρμογής και εντοπισμός παρεμβάσεων και πρωτοβουλιών που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν στη συγκρότηση - λειτουργία ενός αποτελεσματικότερου πλαισίου προστασίας.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι καλημέρα σας

Ευχαριστώ την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και ιδιαίτερα τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, για την πρόσκληση να μιλήσω στη σημερινή Ημερίδα, την τελευταία για το 2014 μιας σειράς ανάλογων διοργανώσεων σε περιφερειακά κέντρα της Χώρας, με τις οποίες ενημερώνονται οι τοπικές κοινωνίες για πρωτοβουλίες και δράσεις που αφορούν έργα προστασίας, διατήρησης και ανάδειξης της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας και όπου γενικότερα αναπτύσσονται προβληματισμοί στα θέματα βελτίωσης των διαδικασιών για αποτελεσματικότερη προστασία και διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών.

Στις σημερινές οικονομικές συνθήκες της ύφεσης, παρακολουθούμε «καταιγισμό» νομοθετικών ρυθμίσεων, που αποσκοπούν στην απλοποίηση των διατάξεων και των διαδικασιών, ώστε να διευκολυνθεί η προσέλκυση επενδύσεων και να επιτευχθεί ανάκαμψη και ανάπτυξη στη χώρα. Ιδιαίτερα τα δύο τελευταία χρόνια είχαμε σημαντικές αλλαγές του θεσμικού πλαισίου για τη δόμηση, το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, για την προστασία των δασών κλπ. Στο πλαίσιο αυτών των αλλαγών έγιναν και ορισμένες στη, σχετική με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, νομοθεσία του ΥΠΕΚΑ – που θα σχολιάσω στη συνέχεια – οι οποίες, κατά τη γνώμη μου, μάλλον επιβαρύνουν παρά επισπεύδουν τις προϋφιστάμενες διαδικασίες. Αντίθετα δεν έχουν καθόλου αντιμετωπιστεί, και ούτε γίνεται λόγος, για υπάρχοντα προβλήματα επικάλυψης αρμοδιοτήτων των δύο βασικών φορέων-Υπουργείων (ΥΠΠΟ, ΥΠΕΚΑ) καθώς και ελλείψεων και αδυναμιών στην άσκηση των αρμοδιοτήτων προστασίας από τις διάφορες υπηρεσίες και γνωμοδοτικά όργανα.

Η αναγνώριση των προβλημάτων, η συστηματική αξιολόγησή τους και η προσπάθεια αντιμετώπισής τους με αλλαγές, βελτιώσεις και συμπληρώσεις του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου είναι αναγκαία προϋπόθεση για να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες βιώσιμης ανάπτυξης που θα ενσωματώνουν το στόχο της προστασίας και ανάδειξης των μνημείων και των τόπων με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία και ιδιαίτερα αυτών που έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενοι-παραδοσιακοί οικισμοί. Η δική μου εισήγηση θα εστιάσει στο θεσμικό πλαίσιο που ισχύει για την προστασία και ιδιαίτερα στα προβλήματα της εφαρμογής του και στηρίζεται στην εμπειρία που αποκόμισα στα θέματα αυτά, στο πλαίσιο της υπηρεσίας μου στη διοίκηση – και συγκεκριμένα ως Προϊσταμένης στη Δ/ση Πολεοδομικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΚΑ (2010-2013) και ως μέλος του ΚΑΣ (2009-2013). Η εμπειρία μου αναφέρεται κυρίως στον πολεοδομικό σχεδιασμό, τη συγκρότηση και την πολεοδομική οργάνωση και λειτουργία των παραδοσιακών οικισμών αλλά και στις διαδικασίες κήρυξης των παραδοσιακών οικισμών, των διατηρητέων κτιρίων ή στοιχείων ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής αξίας.

Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς και παραδοσιακών οικισμών

Το άρθρο 24 του Συντάγματος της χώρας του 1975, ορίζει ότι :

«1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός»

και ότι :

«6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.»¹

Στο πλαίσιο των αρχών αυτών του Συντάγματος του 1975 εκδόθηκαν οι νόμοι που προέβλεψαν τις απαραίτητες διαδικασίες και εξειδίκευσαν τα μέτρα για την προστασία των μνημείων και των παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων.

Αναλυτικά:

1. Νομοθεσία από το ΥΠΠΟΑ

Με το Ν.3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α΄) «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» καθορίστηκε πλήρες και συστηματικό πλαίσιο διατάξεων για την άσκηση της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών που ο νόμος ορίζει και περιγράφει το περιεχόμενο και την έννοιά τους. Εκτός από τα αρχαία μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους ο νόμος αναφέρεται και σε ιστορικούς τόπους και νεότερα μνημεία (άρθρο 2).

Με το άρθρο 3 του νόμου ορίζεται το περιεχόμενο της προστασίας καθώς και ότι *«η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατων τους».*

Με το άρθρο 6 ορίζεται η διαδικασία που ακολουθείται από τις αρμόδιες υπηρεσίες προκειμένου να κηρυχθούν ακίνητα ως νεότερα μνημεία, με την ολοκλήρωση της οποίας εκδίδεται σχετική Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού.

Όμοια, με Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού οριοθετούνται οι ζώνες προστασίας αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων ακολουθώντας τις διαδικασίες που αναλυτικά περιγράφονται στα άρθρα 12,13,14,15,16 και 17 του νόμου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στο άρθρο 10 του νόμου και ειδικότερα στις παρ. 7 και 8 προβλέπονται:

- η έκδοση Απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία μπορεί, για λόγους προστασίας ακινήτων μνημείων, να επιβάλλονται περιορισμοί στη χρήση στον τρόπο λειτουργίας τους ή και στους όρους δόμησής τους κατά παρέκκλιση από κάθε ισχύουσα διάταξη.
- η έκδοση, (κατά την άποψή μου) εκτελεστικού Π.Δ. με πρόταση των Υπουργών Πολιτισμού και τότε ΠΕΧΩΔΕ/νυν ΠΕΚΑ και γνώμη των οικείων γνωμοδοτικών οργάνων (αρμοδίων συμβουλίων), με το οποίο *«...είναι δυνατόν να επιβάλλονται ειδικοί όροι δόμησης και χρήσης με σκοπό την προστασία των μνημείων».*

Συνοπτικά για την άσκηση της αρμοδιότητας προστασίας, έγκρισης επεμβάσεων κλπ, του ΥΠΠΟ κατά κανόνα εκδίδεται Απόφαση του Υπουργού ΠΟ. Σε ορισμένες περιπτώσεις που καθορίζονται και ειδικοί όροι δόμησης, χρήσεων γης κλπ. εκδίδεται ΚΥΑ των Υπουργών ΠΟ και ΠΕΚΑ (Β' Ζώνες Προστασίας αρχαιολογικών χώρων, προσωρινά όρια οικισμών). Το παραπάνω Π.Δ. της παρ. 8 του άρθρου 10 του νόμου δεν έχει εκδοθεί με τη μορφή γενικού κανονιστικού Π.Δ. Έχουν όμως εκδοθεί, κατ'επίκλησή της, αρκετά Π.Δ. με κοινή πρόταση των δύο Υπουργών για συγκεκριμένες περιπτώσεις έγκρισης /τροποποίησης ρυμοτομικών σχεδίων σε αρχαιολογικούς χώρους. (εικ. 1,2)

2. Νομοθεσία από το ΥΠΕΚΑ

Ήδη από το 1977 με το νόμο 622/1977 (άρθρο 4 παρ. 6 – ΦΕΚ 171 Α) και με το Ν.1337/1983 (άρθρο 32 – ΦΕΚ 33 Α), συμπληρώθηκαν οι διατάξεις του άρθρου 79 του ΓΟΚ 1973 (Ν.Δ 8/1973- ΦΕΚ 124 Α) και προβλεπόταν η έκδοση Π.Δ, με πρόταση του τότε Υπουργού ΧΟΠ και αιτιολογημένη έκθεση της κατά περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας για τον καθορισμό οικισμών ως παραδοσιακών, κτιρίων ως διατηρητέων κλπ.

Ακολούθησε το άρθρο 4 του Ν.1577/1985 / ΓΟΚ'85, το οποίο μεταγενέστερα αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του Ν.2831/2000 / ΓΟΚ2000 με το οποίο καθορίστηκαν λεπτομερέστερα οι όροι, οι διαδικασίες και τα μέτρα για την «Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς» και συγκεκριμένα για την κήρυξη κτιρίων ως διατηρητέων και οικισμών ως παραδοσιακών. Για την κήρυξη διατηρητέων προβλέπεται η έκδοση Απόφασης Υπουργού ενώ για το χαρακτηρισμό παραδοσιακών οικισμών προβλέπεται η έκδοση Π.Δ., με πρόταση του Υπουργού και ύστερα από αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου.

Πρόσφατα οι παραπάνω διατάξεις αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 6 του ΝΟΚ (νέος οικοδομικός κανονισμός, Ν.4067/2012 – ΦΕΚ 79 Α) και ισχύουν σήμερα. Πρέπει να σημειωθεί ότι στο νόμο γίνεται ειδική αναφορά στις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 2039/1992 (*Κύρωση της Σύμβασης για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα, 3 Οκτωβρίου 1985*) και του άρθρου 1 του ν.1126/ 1981 (*Κύρωση Σύμβασης της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972*).

Συνοπτικά, με τις διατάξεις αυτές που «ενσωματώθηκαν» στους εκάστοτε ισχύσαντες ΓΟΚ, προβλέπεται ότι:

- Με Π.Δ, το οποίο εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού ΥΠΕΚΑ ή άλλου αρμόδιου Υπουργού (μετά το 1986 ορίστηκαν αρμόδιοι οι Υπουργοί ΜΑΚ-ΘΡΑ και ΑΙΓΑΙΟΥ για τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτίρια της χωρικής αρμοδιότητάς τους) ύστερα από αιτιολογική έκθεση της κατά περίπτωση αρμόδιας υπηρεσίας του και μετά από γνώμη του αρμοδίου/ων Τεχνικού/ων Συμβουλίου/ων καθώς και του οικείου Δημοτικού Συμβουλίου, με σκοπό τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής φυσιογνωμίας τους, μπορεί να χαρακτηρίζονται:

- α. ως (παραδοσιακά) προστατευόμενα σύνολα: οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών,
- β. ως ζώνες ιδιαίτερου κάλλους: χώροι, τόποι, τοπία ή και φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς σχηματισμοί φυσικού ή ανθρωπογενούς χαρακτήρα, εντός ή εκτός οικισμών. Εφόσον, δεν θεσπίζονται ειδικοί όροι, μορφολογικοί περιορισμοί δόμησης και χρήσεις γης, ο χαρακτηρισμός των ζωνών αυτών μπορεί να γίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού ύστερα από αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως,
- γ. προκειμένου για την προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη του παραδοσιακού πολεοδομικού ιστού των παραδοσιακών οικισμών ο οποίος αποτελεί συστατικό στοιχείο της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους, είναι δυνατή η τροποποίηση ή αναθεώρηση του ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου, έστω και αν με αυτήν επέρχεται μείωση της επιφανείας των κοινόχρηστων χώρων του.

Ειδικές διατάξεις με τις οποίες έχουν χαρακτηριστεί ανάλογα και έχουν τεθεί σε καθεστώς προστασίας οι οικισμοί, χώροι, τόποι που αναφέρονται στις περιπτώσεις α' και β' ανωτέρω και έχουν επιβληθεί ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης και χρήσεων για την προστασία του παραδοσιακού τους χαρακτήρα και της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους (ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής, αισθητικής αισθητικής), κατισχύουν των διατάξεων του παρόντος νόμου (δηλ. των διατάξεων του ΝΟΚ) και κάθε άλλης διάταξης. (εικ. 3,4)

- Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ή του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού (ΜΑΚ- ΘΡΑ & Αιγαίου), που εκδίδεται ύστερα από αιτιολογική έκθεση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου και γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί να χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα, μεμονωμένα κτίρια ή τμήματα κτιρίων ή συγκροτήματα κτιρίων ως και στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου αυτών, όπως επίσης και στοιχεία του φυσικού ή και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος χώρου, όπως αυλές, κήποι, θυρώματα και κρήνες, καθώς και μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού (αστικού ή αγροτικού) εξοπλισμού ή δικτύων όπως πλατείες, κρήνες, διαβατικά, λιθόστρωτα, γέφυρες που βρίσκονται εντός ή εκτός οικισμών, για το σκοπό που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο και να καθορίζονται ειδικοί όροι προστασίας και περιορισμοί δόμησης και χρήσης, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του νόμου αυτού και από κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη.

Με όμοια απόφαση μπορεί να χαρακτηρίζεται ως διατηρητέα η χρήση ακινήτου με ή χωρίς κτίσματα εντός ή εκτός οικισμών επίσης και το τυχόν όνομα ή επωνυμία με την οποία η χρήση αυτή συνδέθηκε με το διατηρητέο χαρακτήρα της, ιστορικό, λαογραφικό ή άλλο. Προβλέπονται επίσης συγκεκριμένες διαδικασίες δημοσιοποίησης των αιτιολογικών εκθέσεων των αρμοδίων υπηρεσιών καθώς και οι χρονικές προθεσμίες για τη διατύπωση αντιρρήσεων εκ μέρους των ιδιοκτητών των προς κήρυξη ακινήτων.

Σε σχέση με τις προϋφιστάμενες διατάξεις το άρθρο 6 του ΝΟΚ, αντιμετωπίζει τις ασάφειες που υπήρχαν ως προς τις διαδικασίες ενημέρωσης των ενδιαφερόμενων, συμπληρώνει κενά και ασάφειες που υπήρχαν αλλά επίσης εισάγει την απαίτηση γνωμοδότησης ενός ή και δύο Συμβουλίων (ΚΕΣΥΠΠΟΘΑ & ΚΕΣΑ) τόσο για το χαρακτηρισμό παραδοσιακών οικισμών όσο και κτιρίων ως διατηρητέων. Η προσθήκη αυτή στη διαδικασία έγκρισης των διοικητικών πράξεων, οπωσδήποτε καθιστά εγκυρότερη και πλέον αξιόπιστη τη διαδικασία αναμφίβολα όμως επιμηκύνει το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τον χαρακτηρισμό. (εικ. 5,6)

Πέραν των ανωτέρω βασικών στοιχείων του νόμου, περιλαμβάνονται ειδικότερες προβλέψεις για τα θέματα των επεμβάσεων, προσθηκών κλπ. σε διατηρητέα κτίρια, για τα θέματα ανακατασκευής τους κλπ. και τον καθορισμό ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης και χρήσης τόσο σε διατηρητέα όσο και σε όμορα αυτών. Εφόσον με τους παραπάνω όρους και περιορισμούς δεν μπορεί να εξαντληθεί ο ισχύων συντελεστής δόμησης των ακινήτων ή ακινήτων που εμπίπτουν σε ζώνες «συνοδείας» προστατευόμενων συνόλων, εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη μεταφορά συντελεστή δόμησης που ισχύουν για τα ακίνητα με διατηρητέα κτίρια.

Επί πλέον των παραπάνω, το άρθρο 6 του ΝΟΚ (όπως εξάλλου και των προηγούμενων ΓΟΚ από το 1985), περιλαμβάνει εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση εκτελεστικών Αποφάσεων που ρυθμίσουν σημαντικά, κατά τη γνώμη μου, θέματα για τους όρους προστασίας και την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεών του. Συγκεκριμένα προβλέπεται:

- Η έκδοση απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με την οποία μπορούν να καθορίζονται το είδος των επεμβάσεων, η διαδικασία και γενικότερα οι λεπτομέρειες εφαρμογής των διατάξεων του νόμου που αναφέρονται στις επιτρεπόμενες επεμβάσεις, προσθήκες κλπ. σε διατηρητέα κτίρια.
- Η έκδοση απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ύστερα από γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής με την οποία μπορεί να καθορίζονται:
 - α. κατηγορίες διατηρητέων και κριτήρια αξιολόγησης για την υπαγωγή των προς χαρακτηρισμό κατασκευών στις κατηγορίες αυτές,
 - β. ειδικότεροι όροι και περιορισμοί ως προς τις δυνατότητες επέμβασης επί των διατηρητέων κατασκευών κατά κατηγορία,
 - γ. μεταβατικές διατάξεις ως προς το καθεστώς των ήδη χαρακτηρισμένων κατασκευών ως διατηρητέων, σε σχέση με την κατάταξη σε κατηγορίες και τις δυνατότητες επέμβασης επί αυτών.
- Η έκδοση απόφασης του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, μετά από γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής, με την οποία μπορεί να καθορίζονται επί μέρους περιοχές της χώρας και οικισμοί ή τμήματα αυτών, εντός των οποίων έχουν εφαρμογή οι διατάξεις των παραπάνω κατηγοριοποιήσεων και ειδικών κατευθύνσεων ως προς τις επεμβάσεις στα διατηρητέα και προστατευόμενα εν γένει στοιχεία.

Συνοπτικά για την άσκηση της αρμοδιότητας προστασίας, κήρυξης διατηρητέων κτιρίων, έγκρισης επεμβάσεων κλπ, του Υπουργείου ΥΠΕΚΑ (και αντιστοίχως των Υπουργείων Μακεδονίας & Θράκης και Ναυτιλίας & Αιγαίου) κατά κανόνα εκδίδεται Απόφαση του εκάστοτε αρμόδιου Υπουργού (ΠΕΚΑ, ΜΑΚ&ΘΡΑ, ΝΑΥΤ.&ΑΙΓΑΙΟΥ). Για τον χαρακτηρισμό παραδοσιακών οικισμών και τον καθορισμό όρων δόμησης, χρήσεων γης κλπ. εκδίδεται Π.Δ. μετά από πρόταση του εκάστοτε αρμόδιου Υπουργού (ΠΕΚΑ, ΜΑΚ&ΘΡΑ, ΝΑΥΤ.&ΑΙΓΑΙΟΥ). Οι παραπάνω εξουσιοδοτήσεις για έκδοση γενικών κανονιστικών Αποφάσεων της παρ. του άρθρου 6 του νόμου δεν έχουν μέχρι σήμερα εφαρμοστεί.

Χαρακτηρισμός οικισμών – Πρόγραμμα Αναγνώρισης Αρχιτεκτονικής Φυσιогνωμίας

Με το από 19/10-13/11/1978 Π.Δ. (ΦΕΚ 594/Δ), με πρόταση του τότε Υφυπουργού Δ.Ε και αιτιολογική έκθεση της τότε αρμόδιας Δ/σης Παραδοσιακών Οικισμών και Περιβάλλοντος (από 30.06.1978) χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί 400 περίπου οικισμοί (ή τμήματα οικισμών) σε όλη τη χώρα και επίσης καθορίστηκαν όροι και περιορισμοί για τη δόμηση των οικοπέδων σε αυτούς τους οικισμούς. Ακολούθησαν τα αμέσως επόμενα χρόνια και άλλα όμοιοι περιεχομένου Π.Δ. για ενότητες – περιοχές της χώρας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά/φυσιогνωμία όπως οι οικισμοί της περιοχής του Ζαγορίου στην Ήπειρο (1979), τη Μάνη, το Πήλιο κ.α.

Μετά το 1983, όταν ανατέθηκαν από το τότε ΥΧΟΠ, για τις πόλεις της χώρας συνολικά μελέτες της ΕΠΑ (Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης), προχώρησε παράλληλα και ένα πρόγραμμα μελετών που είχε τον τίτλο «Αναγνώριση αρχιτεκτονικής φυσιогνωμίας» που εκπονήθηκαν σε επίπεδο Νομού και αναφέρονταν στην αρχιτεκτονική συγκρότηση, το χαρακτήρα/φυσιогνωμία και την πρόταση οριοθέτησης όλων των μικρών οικισμών που δεν είχαν περιληφθεί στις μελέτες της ΕΠΑ (κατά κανόνα σε οικισμούς μικρότερους από 2000 κατοίκους) και τον καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτούς. Οι μελέτες του προγράμματος αυτού οδήγησαν στην έκδοση σημαντικού αριθμού (εκτιμήθηκε σε 4.500) αποφάσεων Νομαρχών (κατά κανόνα) για την οριοθέτηση των μικρών αυτών οικισμών και τον καθορισμό σε αρκετές περιπτώσεις οικισμών, ειδικών όρων και περιορισμών για τη δόμηση των οικοπέδων τους. Μεταξύ αυτών πολλοί ήταν οι οικισμοί που χαρακτηρίστηκαν ως αξιόλογοι και ακολούθησε στη συνέχεια και ο χαρακτηρισμός τους ως παραδοσιακών. Μετά το 1986, οπότε δημιουργήθηκαν τα δύο « χωρικά» Υπουργεία, το ΜΑΚ&ΘΡΑ και το ΑΙΓΑΙΟΥ, με μέριμνα των Υπουργείων αυτών χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί οικισμοί στα νησιά του Αιγαίου και στην περιοχή της Μακεδονίας και Θράκης. Σήμερα, σύμφωνα με στοιχεία που αναφέρονται στη Βικιπαίδεια (el.wikipedia.org) περίπου 830 οικισμοί έχουν χαρακτηριστεί από το ΥΠΕΧΩ-ΔΕ/ΥΠΕΚΑ, ενώ επί πλέον έχουν εγκρίνει χαρακτηρισμούς και τα δύο άλλα Υπουργεία. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΥΠΕΚΑ, ο αριθμός αυτός σήμερα ανέρχεται στους 1000 οικισμούς περίπου.

Η γεωγραφική κατανομή φαίνεται στον χάρτη της εικόνας 7, όπου είναι ορατή η ιδιαίτερη «πύκνωση» στο νησιωτικό αλλά και στον ορεινό χώρο.

Το 2011 το ΥΠΕΚΑ δρομολόγησε, ένα ευρύ πρόγραμμα μελετών ανά περιφερειακή ενότητα (πρώην νομοί), για την κατάρτιση πλαισίων κανόνων δόμησης και κατευθυντήριων οδηγιών τυπολόγησης της μορφολογίας της κυρίαρχης χρήσης των μικρών οικισμών που είναι η κατοικία, ώστε να δημιουργηθούν κατά επιστημονικά άρτιο τρόπο συγκεκριμένα «τοπικά πλαίσια» για τη δόμηση στους μικρούς οικισμούς, που θα εγκριθούν και θεσμοθετηθούν με Προεδρικά Διατάγματα. Το συνολικό πρόγραμμα με τον τίτλο «*Θεσμοθέτηση μορφολογικών κανόνων δόμησης και αρχιτεκτονικής για κατοικία στις εντός και εκτός των οικισμών περιοχές στις δώδεκα Περιφέρειες της χώρας*» αφορούσε στην ανάθεση 48 μελετών που θα καλύπτουν το σύνολο της επικράτειας. (πλην των περιοχών των Ρυθμιστικών Σχεδίων Αττικής και της Θεσσαλονίκης) και μία ανάθεση Συμβούλου υποστήριξης των αρμόδιων Υπηρεσιών του ΥΠΕΚΑ.

Το πρόγραμμα αυτό, που σήμερα αναπτύσσεται κατά ένα μέρος του (22 μελέτες) χρηματοδοτείται στο μεγαλύτερο μέρος του από κοινοτικούς πόρους (ΕΣΠΑ) αλλά και κατά ένα μικρό τμήμα από πόρους του Πράσινου Ταμείου. Τα παραδοτέα των μελετών είναι:

- ένα ή και περισσότερα Π.Δ. για κάθε Περιφερειακή Ενότητα, που θα αναφέρεται και «ενσωματώνει» όλους τους όρους και κανονισμούς δόμησης για τους οικισμούς λειτουργώντας ως «τοπικός ΓΟΚ»,
- συνοπτικό-εκλαϊκευτικό κείμενο της μελέτης και των προτεινόμενων όρων, περιορισμών και κανόνων δόμησης, που θα λειτουργεί ως οδηγός-εγχειρίδιο με παραδείγματα σκαριφημάτων σε ζητήματα σύνθεσης όγκων, μορφολογίας και τύπων που ιστορικά απαντώνται στον οικισμό και την περιοχή, πρότυπες τεχνικές λεπτομέρειες και λύσεις, παραδείγματα εξοικονόμησης ενέργειας με το σχεδιασμό ή τη χρήση υλικών, οδηγίες για τη χρήση και το συνδυασμό υλικών κλπ.

Στόχος η δημιουργία ενιαίας αντίληψης για την εφαρμογή των διατάξεων τόσο από τους νέους επαγγελματίες αρχιτέκτονες όσο και από τους υπαλλήλους επιθεωρητές που εγκρίνουν άδειες δόμησης και ασκούν ελέγχους στις κατασκευές κατά την υλοποίησή τους.

Επικαλύψεις φορέων που ασκούν την προστασία

- Το Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο έχει χωρική αναφορά σε όλη την επικράτεια. Το έργο της προστασίας το Υπουργείο το ασκεί μέσω των Κεντρικών και των Περιφερειακών υπηρεσιών που διαθέτει σε όλη τη χώρα (Εφορείες). Το αντικείμενο της προστασίας (μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικοί τόποι) εκτείνεται τόσο σε περιοχές εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών όσο και εντός αυτών. Ειδικά για τους οικισμούς και μάλιστα τους κηρυγμένους παραδοσιακούς το Υπ. Πολιτισμού ασκεί αρμοδιότητες στις περιπτώσεις εκείνες που οι οικισμοί αυτοί εκτός από παραδοσιακοί τυχαίνει να είναι χαρακτηρισμένοι και βάσει των διατάξεων του Ν.3028/2002 (δηλ. ως αρχαιολογικοί χώροι/ζώνες ή ως ιστορικοί τόποι).

Οι αρμόδιες περιφερειακές/ή κεντρικές υπηρεσίες του ΥΠ. ΠΟ ασκούν κατά κανόνα έλεγχο των εκσκαφικών εργασιών (στους αρχαιολογικούς χώρους). Επίσης τον έλεγχο/έγκριση κάθε επέμβασης σε ακίνητα μνημεία (με γνώμη των Τοπικών

ή Κεντρικών Συμβουλίων) και κατά κανόνα μορφολογικό έλεγχο των κατασκευών στις ζώνες προστασίας των μνημείων και στους αρχαιολογικούς χώρους και τους ιστορικούς τόπους.

- Το Υπουργείο ΠΕΚΑ, το οποίο έχει χωρική αναφορά σε όλη την επικράτεια με εξαίρεση τις χωρικές περιφέρειες της Μακεδονίας & Θράκης και του Αιγαίου, δεν έχει (μετά το 1994) περιφερειακές υπηρεσίες. Το έργο της προστασίας το ασκεί με την έκδοση των σχετικών διοικητικών πράξεων κήρυξης παραδοσιακών οικισμών (ή συνόλων ή κτιρίων κλπ.) για την εφαρμογή των οποίων όμως επιλαμβάνονται οι κατά τόπους υπηρεσίες δόμησης των οικείων Δήμων καθώς και τα Συμβούλια Αρχιτεκτονικής (επιτροπές που συγκροτούνται σε περιφερειακό επίπεδο) τα οποία ασκούν τον έλεγχο/έγκριση κάθε επέμβασης και δόμησης στους παραδοσιακούς οικισμούς και στις ζώνες που προστατεύονται βάσει των διατάξεων του Ν.4067/2012 (άρθρο 6).

Αρα οι Περιφερειακές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ, συνεργάζονται είτε με Περιφερειακές Υπηρεσίες είτε με υπηρεσίες του οικείου Δήμου, οι οποίες υπάγονται στο Υπ. Εσωτερικών και συνήθως δεν έχουν πλήρη ενημέρωση για την εξέλιξη της νομοθεσίας και της εν γένει διοικητικής πρακτικής των κεντρικών υπηρεσιών του ΥΠΕΚΑ.

Ήδη από την παραπάνω αναφορά μας στο θεσμικό πλαίσιο διαπιστώνουμε ότι η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (στην οποία εμπεριέχεται η αρχιτεκτονική κληρονομιά), ασκείται από τέσσερις κεντρικούς κρατικούς φορείς, αλλά και πλήθος περιφερειακών υπηρεσιών. Επίσης διαπιστώσαμε ότι σε πολλές περιπτώσεις υπάρχουν περιοχές (παραδοσιακοί οικισμοί και αρχαιολογικοί χώροι ή ιστορικοί τόποι) και κτίρια (μνημεία και διατηρητέα) που «εμπίπτουν» σε «διπλή προστασία», αφενός του ΥΠΠΟ και αφετέρου είτε του ΥΠΕΚΑ είτε του ΜΑΚ& ΘΡΑ είτε του ΑΙΓΑΙΟΥ.

Όταν λοιπόν έχουμε τέτοιες περιπτώσεις, για μεν τα κτίρια, οι ιδιοκτήτες προκειμένου να προβούν σε επεμβάσεις πρέπει να ζητήσουν δύο εγκρίσεις –αρχικά των Υπηρεσιών του ΥΠΠΟ (γνωμοδότηση Συμβουλίου και Απόφαση Υπουργού ΠΟ) και ακολούθως του ΥΠΕΚΑ (ή ΜΑΘ& ΘΡΑ ή ΑΙΓΑΙΟΥ) με την ίδια διαδικασία (γνωμοδότηση Συμβουλίου και Απόφαση του εκάστοτε αρμόδιου Υπουργού), για δε τους οικισμούς είτε το Π.Δ. γίνεται με πρόταση των δύο υπουργών είτε μετά από τη γνωμοδότηση του αρμόδιου Συμβουλίου του ΥΠΠΟ και σχετική Απόφαση του Υπ. ΠΟ.

Όπως είναι εύλογο, στις περιπτώσεις αυτές έχουμε χρονικές καθυστερήσεις λόγω των διπλών διαδικασιών αλλά και λόγω προβλημάτων που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια των απαραίτητων συνεργασιών των υπηρεσιών των συναρμόδιων υπουργείων. Οι αιτίες είναι δύο. Αφ' ενός δεν υπάρχουν επίσημα κοινά όργανα/επιτροπές² όπου τα συμμετέχοντα στελέχη των δύο φορέων να εξετάζουν συνεργαζόμενα τα αιτήματα ελέγχου και έγκρισης μελετών επεμβάσεων σε μνημεία /διατηρητέα κτίρια ή στον μορφολογικό έλεγχο των κτιρίων και κατασκευών. Αφ' ετέρου δεν υπάρχει θεσμοθετημένο πλαίσιο κατευθύνσεων/οδηγιών και επιστημονικών κριτηρίων, τα οποία να έχουν καθοριστεί από τα δύο Υπουργεία, στα οποία θα βασίζονται οι απόψεις των στελεχών/μελών των αρμοδίων επιτροπών, για τις εγκρίσεις των μελετών επεμβάσεων ή των μελετών για τη δόμηση σε προστατευόμενες ζώνες, ώστε να περιορίζεται η εκάστοτε «ανέλεγκτη προσωπική» άποψη τους

Προκύπτει λοιπόν, κατά τη γνώμη μου, η ανάγκη συντονισμού και συνεργασίας των δύο βασικών Υπουργείων ΠΟ και ΠΕΚΑ με στόχο την παραγωγή ενιαίων οδηγιών/κατευθύνσεων που θα απλουστεύσουν τις διαδικασίες, θα επέμβουν για βελτιώσεις της νομοθεσίας και θα αναπτύξουν συστηματικά κριτήρια για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, ώστε και η προστασία να είναι αποτελεσματικότερη και τα αιτήματα των πολιτών να αντιμετωπίζονται σε καλύτερες συνθήκες και μικρότερους χρόνους.

Συμπεράσματα - προτάσεις

Σήμερα, που είναι γνωστό ότι «επιχειρείται» τόσο η απλοποίηση των διαδικασιών για τις διοικητικές εγκρίσεις, προκειμένου να διευκολυνθούν οι επενδύσεις, όσο και η συγχώνευση /περιορισμός των δομών της δημόσιας διοίκησης, η αντιμετώπιση των θεμάτων επικάλυψης των αρμοδιοτήτων στα θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και λήψης αποφάσεων που στηρίζονται σε «αντικειμενικά» / επιστημονικά κριτήρια και όχι σε προσωπική κρίση του εκάστοτε αρμόδιου υπαλλήλου, είναι περισσότερο από ποτέ απαραίτητο να γίνει. Γιατί επιτέλους, ζητήματα που ταλαιπωρούν τους πολίτες επειδή αντιμετωπίζονται «ξεχωριστά» από κάθε συναρμόδιο μέρος που υπερασπίζεται την «εξουσία» του στην άσκηση των αρμοδιοτήτων του, θα πρέπει να τύχουν συντονισμένης και ολοκληρωμένης αντιμετώπισης με σεβασμό στις αρχές της προστασίας αλλά και σεβασμό των δικαιωμάτων του πολίτη. Για τα θέματα αυτά χρειάζεται σοβαρή διοικητική ενασχόληση, επιστημονική έρευνα και πολιτική βούληση σε σταθερή και μακροχρόνια βάση ώστε να υπάρξουν συγκεκριμένα αποτελέσματα. Κάθε προβληματισμός που αναπτύσσεται, όπως συμβαίνει και στη σημερινή εκδήλωση, είναι χρήσιμο να αξιοποιηθεί, με συντονιστική πρωτοβουλία της ΕΛΕΤΠΠ και των άλλων διοργανωτών (ιδίως του ΤΕΕ).

Θα αναφερθώ λοιπόν σε ορισμένα παραδείγματα/προτάσεις μέτρων απλοποίησης διοικητικής φύσης, που μπορούν να λειτουργήσουν θετικά στην κατεύθυνση τόσο επίσπευσης των χρονικών προθεσμιών για την παροχή των αναγκαίων εγκρίσεων, όσο και εξοικονόμησης ανθρώπινων πόρων και χρόνου των συναρμόδιων υπηρεσιών και καλλιέργειας συνεργασιών που θα βοηθήσουν στην απόκτησης «κοινής γλώσσας», όπως :

1. Καθιέρωση της αρχής μιας και μοναδικής κήρυξης (επί κτιρίων): τήρηση προτεραιότητας ως προς την εξέτασή τους από το ΥΠΠΟ, των κτιρίων που προτείνονται προς χαρακτηρισμό ή μη, ως νεότερων μνημείων. Εάν κηρυχθούν από το ΥΠΠΟ, δεν θα προωθείται 2η κήρυξή τους από το ΥΠΕΚΑ (ή το ΜΑΚ&ΘΡΑ ή το ΑΙΓΑΙΟΥ). Στην αντίθετη περίπτωση θα είναι δυνατό να εξεταστεί η κήρυξή τους μόνο από το ΥΠΕΚΑ (ή το αντίστοιχο αρμόδιο Υπουργείο). Αντιστοίχως σε κτίρια που είναι κηρυγμένα από το ΥΠΕΚΑ δεν θα προωθείται 2η κήρυξή τους από το ΥΠΠΟ ή αν κάτι τέτοιο υπαγορεύεται από λόγους αποτελεσματικότερης προστασίας του μνημείου τότε η 2η Απόφαση του ΥΠΠΟ θα «αντικαθιστά»/ καταργεί την 1η Απόφαση του ΥΠΕΚΑ, ενσωματώνοντας το περιεχόμενό της στη νέα Απόφαση προστασίας. Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης αυτής, τα δύο Υπουργεία πρέπει να καθορίσουν την προτεραιότητά τους στις κηρύξεις (πχ. το ΥΠΠΟ για τα προ 100ετίας)

2. Καθιέρωση κοινών και ενιαίων γνωμοδοτικών οργάνων για περιοχές με «διπλή» προστασία: στο περιφερειακό επίπεδο θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα κοινό όργανο Τ.Σ (Τοπικό Συμβούλιο) – Σ.Α (Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής) ή να προβλεφθεί η κοινή συνεδρίαση των οργάνων αυτών για την εξέταση θεμάτων στα οποία υπάρχει συναρμοδιότητά τους. Εννοείται ότι αντίστοιχη συνεργασία πρέπει να έχει προηγηθεί σε υπηρεσιακό επίπεδο, ώστε στα γνωμοδοτικά όργανα να τίθενται ενιαίες και ολοκληρωμένες εισηγήσεις. (π.χ. για την έγκριση μελέτης ανέγερσης οικοδομής σε παραδοσιακό οικισμό που είναι και αρχαιολογικός χώρος ή έχει ζώνες προστασίας μνημείων και απαιτείται η γνωμοδότηση του Τ.Σ και του Σ.Α, να καθιερωθεί η κοινή συνεδρίαση των οργάνων αυτών για την εξέτασή τους)
3. Όπως ανέφερα, στη νομοθεσία ήδη προβλέπονται εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση Π.Δ. καθώς και ΚΥΑ των δύο Υπουργών. Πρέπει να προωθηθεί η τεχνική επεξεργασία για να εξειδικευτούν – εννοείται μετά από τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας και αναλυτικής τεκμηρίωσης – θέματα όπως:
 - κατηγοριοποίηση ως προς το βαθμό προστασίας των οικισμών (αλλά και των κτιρίων κλπ. κατασκευών),
 - ειδικότεροι όροι και περιορισμοί ως προς τις δυνατότητες επέμβασης επί των διατηρητέων κατασκευών κατά κατηγορία,
 - ειδικότεροι όροι και περιορισμοί ως προς τις επιτρεπόμενες χρήσεις και τη λειτουργία των μνημείων και των κτιρίων που βρίσκονται στις ζώνες προστασίας τους,
 - διάκριση και λεπτομερής περιγραφή του περιεχομένου των αρμοδιοτήτων με στόχο την αποφυγή επικαλύψεων και την απλούστευση και συντονισμό των διαδικασιών εγκρίσεων.

Με τις γενικές αυτές ρυθμίσεις μπορεί επίσης να αντιμετωπιστεί κατά ορθολογικό τρόπο και το μεγάλο πρόβλημα των «διευρυμένων» ορίων που έχει γίνει κατά κανόνα σε πολλούς μικρούς οικισμούς, αλλά και σε αρκετούς παραδοσιακούς (που χαρακτηρίστηκαν ως παραδοσιακοί μετά την οριοθέτησή τους).

Στους οικισμούς αυτούς όπου υπάρχει καμία διασφάλιση σχεδιασμού και όπου εντός των ορίων τους έχουν περιληφθεί εκτεταμένες αδόμητες περιοχές με μικρές αρτιότητες οι οποίες μπορούν να δομηθούν με υψηλό Σ.Δ., υποβαθμίζοντας το φυσικό τοπίο και το χαρακτήρα του οικισμού, είναι απαραίτητο άμεσα να διακριθούν οι κεντρικές συγκροτημένες περιοχές /«παραδοσιακοί πυρήνες» προστασίας και διατήρησης της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας. Στις υπόλοιπες αδόμητες εκτάσεις να ληφθούν προληπτικά μέτρα (χαμηλότεροι όροι δόμησης, μεγαλύτερες αρτιότητες) που θα εξασφαλίζουν χαμηλότερες πυκνότητες δόμησης και γενικά ηπιότερη ανάπτυξη που δεν θα προκαλεί σημαντική αλλοίωση του αρχικού χαρακτήρα και της φυσιογνωμίας των παραδοσιακών «πυρήνων». Ταυτόχρονα με τα μέτρα αυτά θα διασωθούν και τα αξιόλογα φυσικά τοπία που περιβάλλουν τους οικισμούς.

Κλείνοντας θα κάνω αναφορά σε ορισμένες σκέψεις του καθηγητή Δ. Ζήβα³ που με εκφράζουν καθώς συνοψίζουν τη μεθοδολογία αντιμετώπισης των προβλημάτων, «...θα πρέπει να σκεφτούμε τρόπους προστασίας των οικισμών αυτών μέσα στα σημερινά, αυστηρά καθορισμένα όριά τους (σημ. εισηγήτριας: προφανώς στους παραδοσια-

κούς συγκροτημένους πυρήνες) και συγχρόνως να σκεφτούμε όρους δόμησης στο εκτός των οικισμών φυσικό περιβάλλον, με ότι αυτό υπαγορεύει, όπου σύγχρονοι άνθρωποι, με σύγχρονους τρόπους με σύγχρονα υλικά, θα μπορέσουν μέσα σε κάποια πλαίσια, να εξυπηρετήσουν τις σύγχρονες ανάγκες τους σε ένα δημιουργικό διάλογο με το ιστορικό παρελθόν του τόπου.».

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

¹ Σύνταγμα της Ελλάδας, (Άρθρο 24 παρ. 1 και 6) από Ιστότοπο της Βουλής των Ελλήνων στο διαδίκτυο

² Εξάιρεση αποτελούν οι δημιουργημένες κοινές ομάδες εργασίας (από υπαλλήλους των ΥΠΠΟΑ&ΥΠΕΚΑ) για την επεξεργασία των ΚΥΑ όρων δόμησης στις Β΄ζώνες προστασίας και ενδεχομένως και σε άλλα θέματα

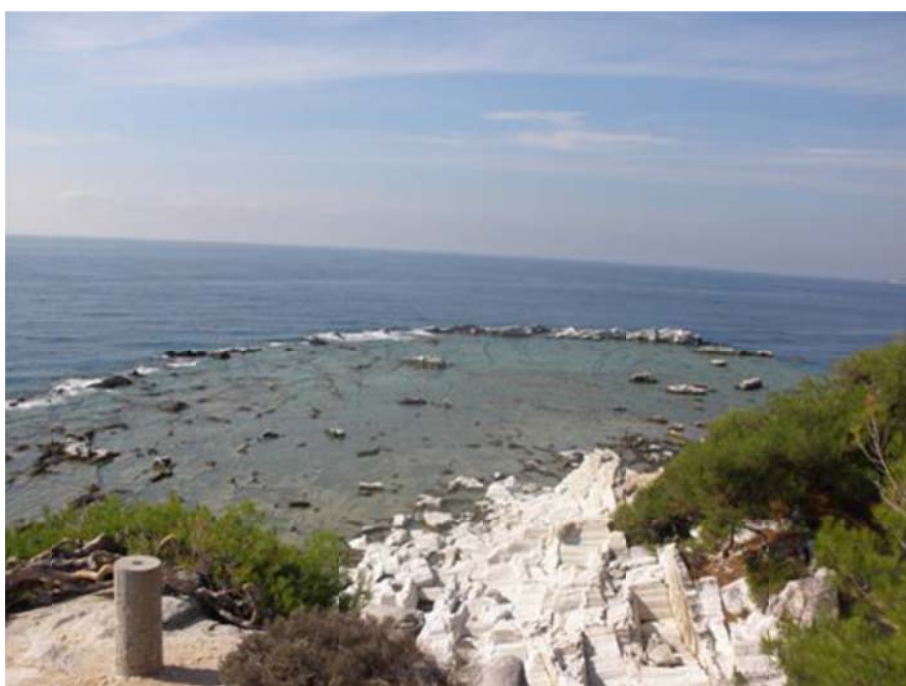
³ Επιστολή Δ. Ζήβα στη διημερίδα ΣυνΕργασίας του ΣΑΔΑΣ /ΥΠΕΚΑ/ΤΟΠ.ΣΥΛ. ΑΡΧ/ΝΩΝ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ, το Γενάρη 2014

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. Ιστοσελίδες της ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, του ΥΠΠΟΑ και του ΥΠΕΚΑ.
2. Κείμενα και στοιχεία από πορίσματα διημερίδας ΣυνΕργασίας του ΣΑΔΑΣ/ ΥΠΕΚΑ/ ΤΟΠ.ΣΥΛ. ΑΡΧ/ΝΩΝ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ, το Γενάρη 2014.
3. Νομοθεσία σχετική με την προστασία (ΓΟΚ 1973,1985,2000,2012, ν.3028/2002, Σύμβαση Γρανάδας) και στοιχεία από τα Προγράμματα Μελετών του ΥΠΕΚΑ (Αναγνώριση Αρχιτεκτονικής Φυσιογνωμίας και Μορφολογικών Κανόνων για τη δόμηση στους μικρούς οικισμούς).
4. Προγραμματική Σύμβαση ΤΕΕ/Τμήμα Ανατολικής Κρήτης – Ν.Α Λασιθίου, για αναγνώριση παραδοσιακών οικισμών νομού Λασιθίου-2010. Το παράδειγμα του οικισμού ΧΑΜΕΖΙ, που είναι οριοθετημένος από παλιά (ΦΕΚ 709/Δ΄/ 1986) και προτείνεται να χαρακτηριστεί σαν παραδοσιακός.
5. Οι φωτο/εικόνες από το προσωπικό αρχείο της εισηγήτριας .

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνες 1,2 - Αρχαιολογικός χώρος λατομείων μαρμάρου Νήσου Θάσου

Εικόνες 3,4 – Παραδοσιακός οικισμός Χώρας Άνδρου και διατηρητέα κτίρια

Εικόνες 5,6 – Διατηρητέα κτίρια – μνημεία σε παραδοσιακό οικισμό στο Παγγαίο (Π.Ε. Καβάλας).

Εικόνα 6 – Χάρτης χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών
(πηγή: Βικιπαιδεία - el.wikipedia.org)

